

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ОХОРОНА ПРАЦІ І ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ»

Третьякова Л. Д., д.т.н., проф. (каф. ОППЦБ КПІ ім. Ігоря Сікорського)

Важливим складником підготовки фахівця будь-якої спеціальності є формування системних знань щодо безпеки життєдіяльності, охорони праці, правових основ відносин між роботодавцем і працівниками в реалізації їх прав на здорові та безпечні умови праці. Залежно до знань та підготовки людина вибирає стиль поведінки у надзвичайних ситуаціях і щоденній діяльності, щоб з одного боку зберегти своє здоров'я, а інколи і життя, а з іншого – не створити загроз до життєдіяльності оточення.

Стан безпеки особистості є невід'ємною частиною прав людини, які гарантуються Конституцією України. Але досягнення високого рівня особистої безпеки не можна отримано автономно, без участі самої людини і суспільства. У Директиві 89/391/ЕЭС, у статті 13 наголошено, що до основних обов'язків працівника належить потреба дбати про особисту безпеку та здоров'я та також про безпеку і здоров'я оточуючих людей. З цією метою працівники повинні вміти правильно користуватися виробничим устаткуванням, системами технічного та організаційного захисту, засобами індивідуального захисту, що вимагає відповідної фахової підготовки. Політика охорони праці у країнах Європейського Союзу заснована на превентивних підходах, які реалізують через відповідну освіту, обізнаність та профілактику.

Складні виробничі умови, пожежі, вибухи, аварії на виробництві призводять, щорічно до 20 млн. нещасних випадків, у результаті яких гине до 250 тис. працездатного населення планети [1]. Як відомо, рівень травмування у промисловості і побуті в Україні в десятки разів перевищує Європейський. Існують дві найпоширеніші причини виникнення нещасних випадків – недостатня поінформованість у питаннях безпеки та недбале ставлення до питань безпеки. Для протидії таким негативним наслідкам є потреба у посиленні роботи, скерованої на надання молодим людям достатніх знань з безпеки життєдіяльності та охорони праці.

Згідно [2] підготовка студентів вищих навчальних закладів до дій у надзвичайних ситуаціях і виробництві реалізується за результатами вивчення дисципліни «Охорона праці та цивільний захист». Для студентів, які навчаються за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр», передбачено формування знань, умінь та навичок щодо забезпечення необхідного рівня безпеки у щоденній діяльності і надзвичайних ситуаціях відповідно до майбутнього керунку виробничої діяльності на підставі державних і галузевих норм і правил. Науковці пропонують низку підходів організації вивчення дисципліни «Охорона праці та цивільний захист», які ґрунтуються на визначенні потрібного обсягу знань у певних сферах професійної діяльності [3]. Але невирішеними залишаються проблеми розвитку особистості студента з точки зору усвідомлення знань з безпеки праці та успішної професійної

діяльності. Одним з таких підходів пропонується розвиток адаптаційних можливостей людини, які дозволять у критичних стресових ситуаціях прийняти правильні рішення. Наприклад у Законі про охорону праці (OHSА) у США вказується про важливість інформування з безпеки праці та проведення тренінгів. Такий процес має певні особливості, вимагає пошуку нових підходів для мотивації отримання знань та формування професійно важливих рис у студента. Зокрема, компактного і зручного надання важливої інформації, яка добре і легко засвоюється в стислі терміни підготовки або перепідготовки фахівців. Окрім того, така інформація буде сприяти не лише формуванню знань, а й розвитку особистості студента у прагненні до збереження власного здоров'я, що є передумовою формування компетенції, пов'язаної з діяльністю у сфері охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Мета статті – обґрунтування методичних аспектів підготовки студентів з дисципліни «Охорона праці та цивільний захист».

Підготовка студентів з охорони праці і безпеки життєдіяльності можлива завдяки забезпеченню актуалізації чотирьох аспектів: інформаційно–змістового, мотиваційно–особистісного, когнітивного, практичного.

Інформаційно–змістовий аспект передбачає розвиток у студентів професійних компетенцій, необхідних для формування навичок з охорони праці і безпеки життєдіяльності. Визначення ціннісних орієнтирів та пріоритетів дає можливість спрямувати педагогічну діяльність у відповідному напрямі. Кожне суспільство пропонує людині свої ієрархії цінностей, висуває свої пріоритети і розставляє свої акценти, демонструючи свою систему поглядів на людину й зміст її життя. Безпеку життєдіяльності слід віднести до розряду саме таких цінностей. Вона створює передумови до прояву фізичних і соціальних можливостей людини та способи їхнього перетворення у реальність. Особистість здатна активно проявити свій внутрішній потенціал у ході діяльності і досягти поставленої мети за наявності певного рівня здоров'я. Окрім того, міцне здоров'я дає можливість розширити адаптаційні можливості людини. Здоров'я людини своєю чергою визначається: надбаними корисними звичками (заняття спортом, гігієна, правильна організація праці); загальносуспільним рівнем розвитку медицини; рівнем безпеки життєдіяльності. Відтак, важливою умовою розвитку у студентів професійних компетенцій є наявність у структурі цінностей навичок до реалізації безпеки і здорового способу життя.

Як показали опитування, ієрархічна будова системи цінностей сучасної молоді людини варіативна, але визначальним є «сенс особистісного життя». Найбільш значущими у контексті нашого дослідження є такі орієнтири, як цінність життя, безпека у суспільстві, здоров'я людини та її сім'ї.

На такій методологічній основі розроблено універсальний алгоритм психофізіологічного забезпечення навчальної діяльності, послідовне виконання етапів якого надає можливість досягнути максимально можливого ефекту у ході навчання. Такий алгоритм може враховувати різні рівні системної організації людської індивідуальності у взаємозв'язку зі значущими аспектами

соціальних взаємодій, що передбачає зменшення впливу адаптаційних чинників та підвищення стійкості людини до таких негативних явищ. Практичне впровадження запропонованого алгоритму полягає у ефективній організації занять з охорони праці, побудованих на розгляді ситуаційних завдань з використанням кейс-методу, який передбачає розгляд ситуацій на реальних підприємствах. Для їх вирішення студентам надається певний алгоритм, у ході виконання якого вони знайомляться з нормативно-правовими актами з охорони праці, набувають навичок з їх використання, обґрунтування відповідей та прийнятих рішень. Інформаційна складова наведена у методичних вказівках для заняття, в яких надано пояснення та коментарі з трактування положень нормативних актів. Такий підхід сприятиме підвищенню компетентності студентів і дасть змогу витрачати менше часу на адаптацію до виробничих умов.

Мотиваційно–особистісний аспект передбачає врахування індивідуальних властивостей викладача, які можуть сприяти або перешкоджати досягненню позитивного результату, пов'язаного з формуванням особистості студента. Однією з умов розвитку особистості студента є наявність в університеті викладачів, котрих можна сприймати як еталон індивідуальної творчої діяльності. Серед важливих вимог до викладачів є такі: творчий, пошуковий стиль; конкретність і системність мислення; уміння виокремлювати головне; почуття міри у реалізації тих або інших форм і методів викладання; емоційна чуйність; контактність у спілкуванні.

Аналіз наукових джерел [4] дає можливість дійти висновку про деякі проблемні моменти щодо взаємин між викладачами та студентами:

- апатичність студента: він формально присутній на занятті; у такого студента зазвичай немає конфліктів з викладачами, його не хвилює своє становище у групі, він без ревнощів ставиться до успіхів інших, оскільки цього студента просто немає;

- оборона: студент виявляє свою індивідуальну активність на протигагу вимогам викладачів та студентів;

- пасивність: студент майже завжди, на всіх заняттях і перервах один, ні до кого не підходить, ні з ким не спілкується, ні на що не реагує і відчуває страх до викладача;

- депресивність: у студента часто на заняттях подавлений емоційний стан, він губиться під час зауважень викладача на свою адресу, страждає нервовим розладом, головними болями, часто попускає заняття.

Відтак, процес навчання повинен сприяти покращенню адаптаційних можливостей студентів. Одним з можливих способів виходу є застосування сучасних інноваційних технологій навчання, в основу яких покладено комп'ютерні технології та індивідуальне спілкування студента з викладачем. У навчанні за допомогою комп'ютерних технологій досягається зменшення інтенсивності стресу та напруження. Студент може виконати індивідуальні завдання під час багаторазового повторювання певних тем, повернення до «незрозумілих місць», у процесі моделювання.

До групи когнітивних аспектів, що сприяють розвитку у студентів професійних навичок, відносять потребу у самоосвітньої діяльності. Вона реалізується через особистісні орієнтовані підходи до організації самоосвіти: формування у студентів навичок самостійного надбання знань; заохочення творчого процесу перетворення студентом здобутих знань на підставі власних думок і почуттів; одночасного формування в студентів загальнонаукових, фахових і самоосвітніх знань та вмінь; формування гармонійного співвідношення соціально-значущих та особистісних мотивів самоосвітньої діяльності; створення ситуацій емоційного переживання студентами своїх дій у самоосвітній роботі; розробка рекомендацій у навчальних програмах дисципліни до організації самоосвітньої діяльності.

До групи практичних аспектів, що сприяють розвитку у студентів професійних навичок, можна віднести використання рольового потенціалу. Саме на цьому має будуватися здатність усвідомлювати себе у різних соціально-рольових ситуаціях: можливість імітувати іншу людину в ролі виконавця певних функцій; проектувати та передбачати свою поведінку у певних виробничих чи надзвичайних ситуаціях; вміти враховувати позицію та вимоги іншої людини і знаходити компромісні рішення.

Висновки і пропозиції

1. Організаційно-педагогічні умови підготовки студентів до формування навичок з охорони праці та безпеки життєдіяльності мають забезпечити актуалізацію чотирьох аспектів: інформаційно-змістового, мотиваційно-особистісного, когнітивного, практичного.

2. Для формування навичок з охорони праці однією з головних умов є розвиток мотивації до збереження здоров'я працівників у виробничих і надзвичайних ситуаціях.

Література

1. Охорона праці: європейські і міжнародні стандарти та законодавство України (порівняльний аналіз): Науково-практичний посібник: у 2-т [В. С. Венедіктов, В. П. Грохольський, М. І. Іншин та ін.] – Київ, М-во юстиції України, Державний департамент з питань адаптації законодавства, Українська асоціація фахівців трудового права, 2006. - Т. 1. – 713 с.

2. Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях. Постанова КМ України від 26.06.20013. № 444.

3. Зацарний В.В. Нові підходи до вивчення ризик-орієнтованих дисциплін у вищій школі. / Будівництво, матеріалознавство, машинобудування. – 2016. – Вип. 93. – С. 184-191.

4. Судакова І. Є. Комп'ютерні технології навчання та їх вплив на психічні стани студента // Проблеми освіти: зб.н.пр. – К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2008. – Вип. 56 – С. 56-69.